

Od osvoboditve do osamosvojitve, loško ozemlje od leta 1945 do 1991

Razstava v Galeriji na gradu in v stalnih zbirkah Loškega muzeja Škofja Loka
24. november 2021–25. september 2022

Predstavitev projekta

V Galeriji na gradu in stalnih zbirkah Loškega muzeja je na ogled razstava z naslovom *Od osvoboditve do osamosvojitve, loško ozemlje od leta 1945 do 1991*. Gre za drugi obsežnejši raziskovalno-razstavni projekt večletnega dela celovite preнове zgodovinskih zbirk. Leta 2017 smo začeli postopno proučevati neraziskano obdobje po letu 1803, kjer se je ustavil Pavle Blaznik, in sproti predstavljati izsledke: s predavanji v okviru muzejskih večerov, razstavami (največja je bila interdisciplinarna *Nič nam ne morejo sovražne vojne*, spremljevalni program in zbornik o 1. svetovni vojni na Loškem). Večletni projekt nameravamo zaključiti leta 2025 s povsem prenovljenimi zgodovinskimi zbirkami. Pričujoča razstava je zasnovana tako, da bo prenos njenih delov in razstavne opreme mogoč v stalno postavitev.

Razstava je rezultat sodelovanja več strokovnjakov: Biljane Ristič (kustosinja za zgodovino), Jožeta Štukla (kustos za arheologijo), Petre Čeh (kustosinja za umetnostno zgodovino), Sare Šifrar Krajnik (zunanja sodelavka), Simone Žvanut (kustosinja pedagoginja), Branke Gradišar (odnosi z javnostmi) in Glorie Ane Lupus (pedagoška sodelavka).

Projekt snovanja in raziskovanja smo sodelujoči kustosi začeli leto in pol pred postavitvijo razstave. Predstavitev 46 let obstoja Jugoslavije je zahtevala interdisciplinarni pristop, pregled arhivskega gradiva, literature, zbiranje predmetov in nenazadnje pogovore s posamezniki, ki so z nami delili spomine na življenje v tistem času. Za razstavo smo posneli videointervjuje z Davorjem Tavčarjem, udeležencem mladinskih delovnih akcij, Silvo Kašman (por. Crnič), ki je delala kot medicinska sestra pri dr. Mariji Bračko, Andrejem Šubicem, ki je z nami delil spomine na razvoj gledališča, Jernejem Tavčarjem, ki je služil vojaški rok v Jugoslovanski ljudski armadi in Teritorialni obrambi, Mihom Ješetom o njegovih spominih na otroštvo v času Jugoslavije in s skupino Sirius o glasbeni sceni na Loškem.

Razstava se začne z letom 1945, ko se konča 2. svetovna vojna in vzpostavi nova državna ureditev v okviru Jugoslavije, zaključuje pa jo leto 1991 z razpadom Jugoslavije in osamosvojitvijo Slovenije. To sta dva velika zgodovinska dogodka, ki sta pustila sledi tako na širšem kakor tudi lokalnem nivoju. Znotraj njiju smo skušali predstaviti začetke Jugoslavije, povojno obnovo in življenje v socializmu, krizna obdobja in obdobja prosperitete ter razpad Jugoslavije in osamosvojitve Slovenije.

Razvoj loškega območja in življenje ljudi v obdobju Jugoslavije smo prikazali s prepletom strokovnih pogledov na posamezne teme ter ob sopostavitvi umetniških del z vsakdanjimi predmeti in predmeti tehnične dediščine želeli predstaviti kompleksnost in pestrost tedanjega življenja. Tako se na več točkah srečajo in soočijo zgodovina in umetnost, orožje in propaganda, fotografija in znanost ter kultura in vsakdanje življenje.

Pregled vsebine

Vsebinsko smo prve korake Jugoslavije in njeno konsolidacijo predstavili z nekaj dokumenti (osnutek prve ustave, knjižica *Komunistična partija Jugoslavija*). Prek simbolov, kot sta grb SFRJ in zastava z rdečo zvezdo, pa smo obiskovalcu želeli približati tiste elemente, s katerimi se je takratno prebivalstvo identificiralo z jugoslovanstvom. V nadaljevanju predstavljamo Josipa Broza - Tita skozi kult dosmrtnega voditelja, maršala in osebnost, ki je z učinkovito propagando ter koherentno prisotnostjo v javnem življenju z velikimi manifestacijami, govori, slikami in fotografijami gradil jugoslovanstvo.

Vzpon in razgradnjo njegovega kulta predstavljamo prek soočenja dveh umetniških del, nastalih v različnih fazah Jugoslavije. *Portret Josipa Broza - Tita*, ki ga je naslikal Pavle Bozovičar leta 1948, predstavlja romantiziran pogled na predsednika v času, ko je Jugoslavija krenila na ločeno pot od Sovjetske zveze in se začela spogledovati z zahodom. Drugo delo pa je slika Simona Mlakarja z naslovom *Miting 2*, ki je nastala le dve leti po Titovi smrti in predstavlja kritičen odjek na zaton jugoslovanstva.

Nadaljnji sprehod po razstavi nam razgrne vlogo loškega gradu od leta 1945 do 1959 in vlogo OZNE – Oddelka za zaščito naroda – in taborišča za pripadnike različnih vojaških formacij z območja Jugoslavije. Taborišče je na gradu delovalo od maja do avgusta 1945. Po umiku OZNE je bilo tu do leta 1948 taborišče za nemške vojne ujetnike, nato žensko taborišče za družbeno koristno delo, sledil mu je moški kazensko poboljševalni zavod. Leta 1959 se je v prostore gradu preselil Loški muzej.

V nadaljevanju razstave predstavljamo obdobje povojne obnove v duhu nove jugoslovanske oblasti, delo udarnikov ter pionirskih in mladinskih delovnih akcij. Od povojne obnove nas razstava vodi do razvoja industrije ter vloge delavstva v gospodarstvu, organizaciji in njegovem delovanju. Poleg izdelkov loških tovarn (Šešir, Odeja, Alpina) smo razstavili tudi tovarniška glasila in delavsko knjižico.

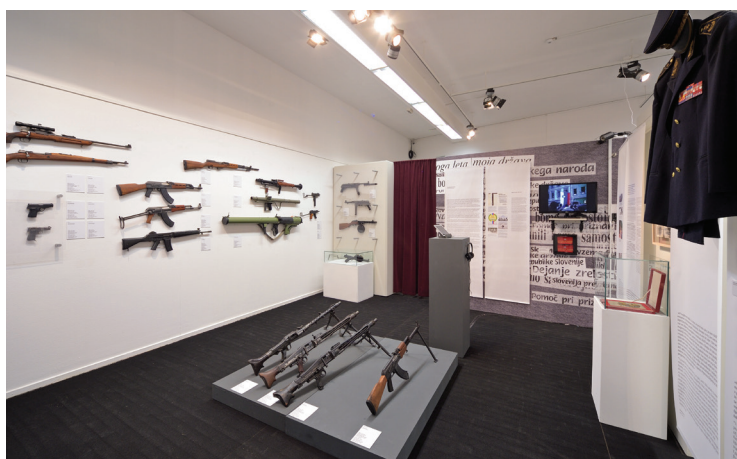
Uvodni del razstave
*Od osvoboditve
do osamosvojitve,
loško ozemlje od
leta 1945 do 1991.*
(foto: Janez Pelko)

Zdravstvo in
lekarništvo.
(foto: Janez Pelko)

Orožje.
(foto: Janez Pelko)

Z razvojem gospodarstva in industrije se je na Loškem spreminjala tudi urbanišča krajina. V tem delu razstave predstavljamo dokumentarno-fotografska pričevanja arhitekta Toneta Mlakarja in slikarsko impresijo Janeza Hafnerja. Z mestnega okolja preidemo na podeželje, kjer predstavljamo razvoj jugoslovanskega kmetijstva, kmetijske mehanizacije in splošni razvoj nekaterih panog.

V nadaljevanju sledi prikaz razvoja zdravstvene službe in zdravstvenih domov na loškem območju ter življenja in delovanja nekaterih najbolj priznanih in uveljavljenih zdravnikov z Loškega. Ob zdravstvu se razstava dotakne tudi razvoja in delovanja lekarništva.

Nato razstava obiskovalce popelje k razvoju šolstva ter njegovim težavam in pomanjkanju, s katerimi se je soočalo v prvih povojnih letih, ter nadaljnjemu razvoju skozi velike reforme konec 50. in v začetku 60. let, vlogo pionirjev in uvedbo usmerjenega izobraževanja.

Nadaljujemo s pregledom kulture in umetnosti na Loškem, ki nam že v uvodu razgrne prve kulturne akcije in manifestacije v letu 1945, ter nas prek ustanavljanja in delovanja mnogih umetniških in kulturnih društev popelje do prostorskih intervencij, razstavnih galerijskih prostorov ter snemanj filmov in serij na našem območju. Izpostavljeni so tudi nekateri večji kulturni dogodki, npr. *Škofjeloške poletne prireditve*. Del razstave je namenjen javnim spomenikom, ki jih je še danes možno videti v Škofji Loki in njeni okolici ter Selški in Poljanski dolini. Predstavitev umetnosti, glasbe, gledališča, fotografije, filma in vsega, kar je bilo integralni del jugoslovanskega vsakdana, nadgrajujejo posebej izbrani predmeti, umetniška dela in dokumenti.

Sledi prikaz vsakdanjega življenja in domače intimne v času Jugoslavije s foto-povečavo Marlesove oranžne kuhinje, prehrambeno embalažo ter nekaj gospodinjstvenimi aparati.

V nadaljevanju se obiskovalci seznani z vlogo loške vojašnice, njenim razvojem, tehnično predstavitev orožja Jugoslovanske ljudske armade (JLA), Teritorialne obrambe (TO) ter s koncem Jugoslavije in osamosvojitvijo Slovenije. V tem delu je poleg drugega orožja možno videti tudi najmanjšo brzostrelko na svetu, oficirsko uniformo JLA, vojaško knjižico in rokavne oznake TO. Besedila, predmete in fotografije spremljajo spomini tistih, ki so služili v JLA in TO ter sodelovali v vojaških operacijah leta 1991.

Ob razstavi v Galeriji na gradu smo sočasno nadgradili tudi nekatere stalne zbirke z novimi vsebinami, ki del teh zbirk povezujejo z razstavo. V zbirki Loško gospostvo je na ogled predstavitev praznovanja 1000-letnice Škofje Loke, ki je potekala leta 1973.

V dnevno sobo smo umestili poglavje o mladinski glasbeni sceni v Škofji Loki. Predstavitev mlekarstva in mlekarske zadruge smo z delom Iveta Šubica *Mati* postavili v etnološko zbirko Poljedelstvo, živinoreja, prehrana, promet, v Športno zbirko pa umestili kratko predstavitev otroštva in rekreativnih dejavnosti mladih v času Jugoslavije.

Postavitev razstave in gradivo

Pri načrtovanju postavitve razstave je sodelovala širša skupina notranjih in zunanjih sodelavcev. Načrtovali smo izbiro materialov, tiska, razstavne opreme ter postavitve. To sta, glede na prostorske možnosti, ki jih ponuja Galerija na gradu, in vsebino, ki smo jo želeli predstaviti, v sodelovanju s širšo ekipo Loškega muzeja zasnovala oblikovalca Luka Kravanja in Anamarija Ludvik.

Pri postavitvi smo upoštevali specifične razstavišča, saj je bilo zaradi majhnosti galerije treba dobro razmisliti o taki postavitvi, ki vključuje zelo raznovrstno gradivo. Od splošnega uvoda in orisa obdobja do posameznih bolj poglobljenih tem smo prek prepletanja in soočanja posameznih tem (in strokovnih pogledov), postavitve predmetov in umetniških del želeli osvetliti razvoj loškega ozemlja v času Jugoslavije, in sicer tako tistim obiskovalcem, ki to obdobje poznajo, kakor tudi mlajšim, ki ga ne. Slednje smo uspeli s podajanjem informacij, s katerimi lahko obiskovalec po želji pogloblja pregledovanje razstave.

Delo z obiskovalci

Enakovreden del razstave je njen spremljevalni program, ki je, podobno kot razstavna vsebina, zasnovan večplastno. Že ob pripravi razstave in raziskovanju fotografij in arhivskih virov ter zbiranju predmetov smo objavljali posamezne zanimive drobce na muzejski spletni strani ter družbenih omrežjih. Posebno pozornost smo namenili tudi predstavitvi projekta in vsebin na Radiu Sora v oddaji *Muzejski zapiski*, ki je na Radiu Sora redno na programu dva ponedeljka mesečno že od leta 2016. V mesečnem *Novičniku Loškega muzeja* objavljamo teme z različnih področij razstave in obiskovalcem ponujamo bolj poglobljene vsebine, povezane z razstavo. Na spletni strani muzeja si lahko preberete več o razvoju industrije (Tovarne klobukov Šešir in tovarne Iskra v Retečah), kulturi in umetnosti (o praznovanju tisočletnice Škofje Loke, razvoju razstavne dejavnosti Galerije Ivana Groharja itd.), razvoju medicine na Loškem in vsakdanjem življenju (Hotelu Transturist in obisku Josipa Broza - Tita v Škofji Loki).

Že leto pred odprtjem razstave smo med raziskavo gradiva ob pripravi razstave na facebookovi strani Loškega muzeja objavljali manj znane ali celo pozabljene zanimivosti. Pod rubriko *Ali ste vedeli?* ste se lahko seznanili z informacijo o

Javno vodstvo s Petro Čeh, kustosinjo za umetnostno zgodovino. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

Družinski vodnik za
ogled razstave *Od
osvoboditve do
osamosvojitve*.

prvem logotipu tovarne LTH, gradnji veleblagovnice Nama, Vlastji Simončiču, medicinskem fotografu, snemanju filma o dražgoški bitki, slikarju Francetu Miheliču in še mnogočem. V spletni rubriki *Videovsebine* najdete tudi vse videointervjuje, posnete za razstavo.

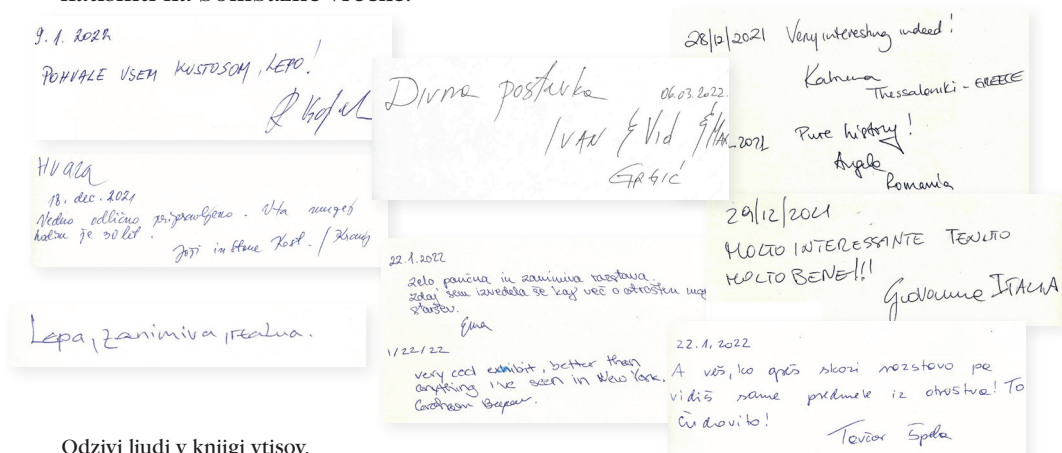
Poleg spletnih vsebin smo zasnovali tudi dogodke v fizičnem prostoru. Pripravili smo serijo rednih javnih vodstev, delavnic za mlajše obiskovalce (*Danes delovišče, jutri igrišče!*), izdelovanje plakatov v tehniki kolaža in predavanja, tako avtorjev razstave kakor vabljenih gostujočih predavateljev.

Posebno pozornost smo namenili družinam, zanje smo pripravili družinski vodnik. Slednji mlade v spremstvu odraslih popelje po posameznih poglavjih razstave in jih s pomočjo različnih nalog in ugank ter opazovanja predmetov še podrobneje seznanja z razstavno vsebino.

Spomin(ki) razstave

V celostni razvoj razstavnega projekta *Od osvoboditve do osamosvojitve* smo vključili tudi oblikovanje in izdelavo razstavnih spominkov z mislijo na mlajše in odrasle ter domače in tuje obiskovalce.

Ob razstavi smo pripravili dve velikosti značk, na katere smo dali natisniti kar devet motivov oziroma detajlov z razstavnih fotografij, umetniških del in predmetov, od detajla Černigojeve perorisbe in Šubičevega plakata *Slovenka svobodna si in prvič boš volila* do vzorca Odejinega blaga iz začetka 90. let. Značke že same predstavljajo enega bolj nostalgичnih spominkov, saj so bile v času Jugoslavije zelo priljubljene. Poleg tega smo nekaj zanimivejših citatov iz videointervjujev dali natisniti na bombažne vrečke.

Odzivi ljudi v knjigi vtisov.